

Grzegorz Ślusarz

Uniwersytet Rzeszowski

KONCEPCJA INTELIGENTNEJ SPECJALIZACJI W ROLNICTWIE I OBSZARACH WIEJSKICH. DYLEMATY I WYZWANIA

THE CONCEPTION OF SMART SPECIALIZATION IN AGRICULTURE AND RURAL AREAS. DILEMMAS AND CHALLENGES

Słowa kluczowe: rolnictwo i obszary wiejskie, strategie rozwoju, inteligentne specjalizacje

Key words: agriculture and rural areas, development strategies, smart specializations

Abstrakt. Celem opracowania była próba oceny możliwości wykorzystania inteligentnych specjalizacji regionu w stymulowaniu rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich Podkarpacia. Podstawą do takiej oceny były doświadczenia wynikające z realizacji celów strategicznych związanych z rolnictwem i obszarami wiejskimi, zakładanych w strategii regionu od 2000 roku. Wskazano na problemy i wyzwania wynikające z niskiej dotychczas skuteczności realizacji tych celów. Skuteczna realizacja koncepcji specjalizacji inteligentnych wymaga uwzględniania na poziomie operacyjnym przestrzennego zróżnicowania regionu. W praktyce musi to oznaczać selektywny dostęp do finansowania pozwalający skutecznie uruchamiać zróżnicowany potencjał poszczególnych jednostek terytorialnych.

Wstęp

Rolnictwo i obszary wiejskie, pomimo radykalnych zmian strukturalnych zachodzących w nich od końca lat 90. ubiegłego stulecia, podobnie jak w całej w gospodarce polskiej, ciągle jeszcze dysponują dużym, niewykorzystany potencjałem rozwojowym. Dotyczy to zwłaszcza regionów słabo zurbanizowanych, charakteryzujących się dużym rozdrobnieniem struktury obszarowej gospodarstw. Specyfiką rolnictwa jest to, że zmiany w nim zachodzące są z reguły trudne i powolne, ale równocześnie ich skutki sięgają poza rolnictwo, które generuje istotne efekty zewnętrzne. Zewnętrzne dodatnie efekty środowiskowe stanowią ważne dobro publiczne, ale oczywiście nie wyczerpują zakresu dóbr publicznych związanych z rolnictwem, zwłaszcza rodzinnym. Za takie dobro można uznać przede wszystkim bezpieczeństwo żywnościowe wynikające zarówno z dostatecznego *quantum* produktów żywnościowych, jak też bezpieczeństwa żywności (jakość). Takim dobrem jest wkład rolnictwa w rozwój obszarów wiejskich, zwłaszcza w żywotność ekonomiczną i społeczno-kulturalną tych obszarów, jak też zachowanie kultury ludowej oraz rustykalnego krajobrazu [Zegar 2010]. To m.in. predestynuje rolnictwo do pomocy publicznej, która jest nieodzowna dla jego przebudowy i rozwoju. Bez wsparcia zewnętrznego często nie jest możliwe uruchomienie potencjału skumulowanego w rolnictwie i obszarach wiejskich. Dlatego dla ich rozwoju tak ważny jest dostęp do środków Unii Europejskiej (UE). Perspektywa finansowa na lata 2014-2020 skłania do refleksji nad możliwościami wykorzystania nowych środków. Problematyce tej poświęcono już wiele opracowań, m.in. rozdział w książce pt. *Problemy rozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej w pierwszej dekadzie członkostwa Polski w Unii Europejskiej* [2015], jak i wiele innych artykułów, w których autorzy odnoszą się w nich do instrumentów WPR i programów związanych z Europejski Funduszem Rolnym na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

W pracy ograniczono się do rozważań dotyczących jednego z najważniejszych priorytetów UE, a wynikającego ze strategii „Europa 2020”, jakim są inteligentne specjalizacje, które należy postrzegać w kategoriach ważnego, ale trudnego instrumentu stymulowania rozwoju regionalnego, w tym również rolnictwa i obszarów wiejskich.

Podjęto próbę oceny możliwości wykorzystania inteligentnych specjalizacji regionu w stymulowaniu rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich Podkarpacia. Podstawą do takiej oceny były doświadczenia wynikające z dotychczasowego wdrażania (od 2000 roku) priorytetów strategicznych związanych z rolnictwem i obszarami wiejskimi regionu. Wskazano na problemy i wyzwania wynikające z tych doświadczeń. Może to stanowić przyczynek do skuteczniejszej realizacji celów zakładach w aktualnych dokumentach strategicznych regionu, w tym związanych z inteligentną specjalizacją.

Inteligentna specjalizacja regionu a rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich

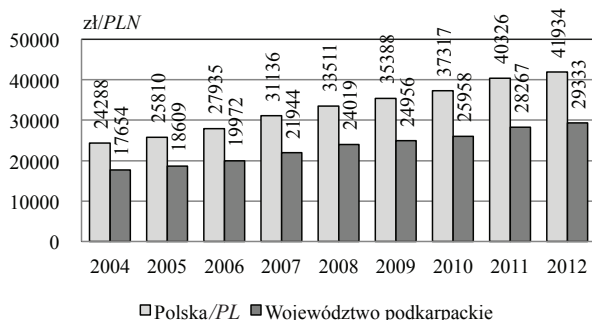
Rozwój społeczno-gospodarczy jest złożonym procesem odbywającym się w zróżnicowanej przestrzeni. Zróżnicowanie to zasadniczo warunkuje dynamikę zachodzących procesów, decyduje zarówno o tempie rozwoju, jak i o jego poziomie. W konsekwencji przekłada się to na atrakcyjność lokalizacji działalności gospodarczej, decyduje o atrakcyjności miejsca do zamieszkania, a tym samym wpływa na procesy kształtowania profilu społeczno-gospodarczego i na konkurencyjność poszczególnych jednostek terytorialnych – gmin i regionów. Kluczową rolę w tym różnicowaniu odgrywają uwarunkowania endogeniczne tworzące swoiste ramy dla rozwoju danej jednostki. Wykorzystanie istniejących możliwości, musi wynikać z analizy strategicznej pozwalającej ocenić daną jednostkę, procesy w niej zachodzące w kontekście otoczenia bliższego/dalszego.

Analizując zachodzące procesy należy mieć świadomość niedoskonałości mechanizmów rynku, których konsekwencją jest pogłębianie się przestrzennych dysproporcji w rozwoju. Dla ograniczania wynikających z tego zagrożeń istnieje potrzeba stymulowania procesów rozwoju jednostek terytorialnych przez odpowiednie polityki społeczno-gospodarcze i przez zarządzanie tym rozwojem. Dążenie do optymalnego wykorzystywania endogenicznych, zróżnicowanych zasobów jednostek terytorialnych, należy traktować jako podstawę ich rozwoju trwałego, dającego szansę budowania ładu zintegrowanego, wyrażającego najwyższy stopień realizacji rozwoju zrównoważonego. Jest to szczególnie ważne w sytuacji, gdy w rozwoju społeczno-gospodarczym determinowanym obecnie procesami globalizacji powszechna staje się unifikacja. Jej przejawem jest często bezkrytyczne przenoszenie od innych wzorców rozwoju, co przy dużym zróżnicowaniu przestrzeni prowadzi często do niepełnego wykorzystania endogenicznych zasobów wielu jednostek, a zwłaszcza ich specyficznych cech. W konsekwencji ogranicza to realizację jednego z nadrzędnych priorytetów rozwoju, jakim jest zrównoważony rozwój.

Realizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju jest szczególnie trudna w takich regionach, jak Podkarpacie, gdzie na jego potencjał składają się również obszary o wysokich walorach przyrodniczych (w tym duże powierzchnie objęte różnymi formami ochrony przyrody) z całą konsekwencją ograniczeń związanych z gospodarowaniem uwzględniającym zachowanie tych walorów. Dodatkowo nakładają się tu ograniczenia będące skutkiem peryferyjnego położenia i wynikających z tego wielu zapóźnień [Ślusarz, Pukała 2014]. Przyszłość regionu musi być postrzegana przez pryzmat tej specyfiki. Podejmowane działania powinny skłaniać do wykorzystywania szans pozwalających dynamizować rozwój przy maksymalnym wykorzystaniu wewnętrznych zasobów regionu. Takie podejście wymaga świadomego kształtowania rozwoju, stymulowania go i zarządzania nim. W tym kontekście szansą dla regionów Polski jest dostęp do środków finansowych UE, stanowiących instrumenty jej polityk. Instrumenty finansowe tych polityk mają szczególne znaczenie dla rozwoju regionów słabo zurbanizowanych, słabych ekonomicznie, w których rozwiązywanie bieżących problemów i realizacja opracowywanych koncepcji strategicznych napotyka na bariery wynikające z ograniczeń ich budżetów. Do takich regionów niewątpliwie zalicza się peryferyjnie położone Podkarpacie, charakteryzujące się najwyższym w kraju odsetkiem ludności zamieszkującej obszary wiejskie (58,6%) i jednym z najniższych wskaźników PKB *per capita*, przy równocześnie niskich średnich płacach (rys. 1 i 2). Pod tym względem Podkarpacie ciągle plasuje się na końcowych miejscach w klasyfikacji polskich regionów. Niepokojące jest dodatkowo to, że dynamika analizowanego PKB dla regionu (lata 2004-2012) była niższa od analogicznego wskaźnika dla kraju (odpowiednio 160,1 i 166,1%), przy zbliżonej dynamice przeciętnego wynagrodzenia dla (odpowiednio 156,2 i 155,3%).

Wskazuje to na potrzebę podjęcia w regionie istotnych działań pozwalających ten stan zmienić. Kluczową rolę w procesach stymulowania rozwoju polskich regionów odgrywają środki pozyskiwane z budżetu UE i to one w dużym stopniu rzutują na realizowaną politykę regionalną i zachodzące zmiany. W procesie transformacji polityki polskich regionów wyróżnić można trzy charakterystyczne fazy [Klasiak 2013]. Pierwsza, obejmująca lata 1999-2006, wiąże się z powstawaniem podmiotów odpowiedzialnych za stymulowanie rozwoju na poziomie lokalnym i regionalnym (reforma samorządowa). Faza druga (lata 2007-2013) określana jest jako okres pośredni przejścia polskich regionów na priorytety europejskiej polityki spójności, za które uznano regionalną konkurencyjność, konwergencję i kooperację regionów. Faza trzecia to etap nowego otwarcia obejmujący lata 2014-2020 i związana jest z realizacją rozwoju zrównoważonego, inteligentnego. Sprawdzają się ona do nowego podejścia do polityki spójności i regionalnej, w którym fundamentalne znaczenie ma zintegrowane podejście terytorialne dla praktyki prowadzenia rozwoju zrównoważonego.

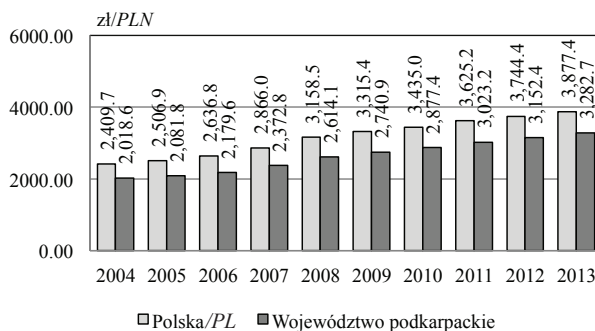
Wyzwaniem stojącym obecnie przed polskimi regionami wpisującym się w trzecią fazę jest inteligentna specjalizacja. Realizacja tego priorytetu, jak i skuteczność realizacji wszelkich koncepcji rozwojowych zależy w dużym stopniu nie tylko od trafności wyboru priorytetów i sposobów ich realizacji, ale przede wszystkim od powszechnej akceptacji tych koncepcji, warunkujących aktywne uczestnictwo społeczności lokalnych w ich realizacji. W odniesieniu do koncepcji inteligentnej specjalizacji (*smart specialisation*) pojawia się wiele kontrowersji i wątpliwości, często wynikających z ich niezrozumieniem. Zwłaszcza na poziomie bezpośrednich realizatorów, a więc na poziomie społeczności lokalnych i regionalnych. Jedną z przyczyn tego jest niezręczne tłumaczenie na język polski angielskiego odpowiednika *smart specialisation*, czyli inteligentna specjalizacja, a *smart technologies* – technologie inteligentne. Wprowadziło to dużo zamieszania do polityki innowacyjnej od strony koncepcyjnej i metodologicznej [Markowski 2013], ale również w jej odbiorze społecznym. Niezależnie od interpretacji tego pojęcia UE postrzega w technologiach typu *smart* możliwości ich wykorzystania przede wszystkim do oszczędności zasobów i taka interpretacja jest bliższa prawdy, a inteligentny region raczej powinno nazywać się oszczędnym [Markowski 2013]. Koncepcja inteligentnej specjalizacji jest efektem poszukiwania adekwatnej polityki gospodarczej UE podnoszącej konkurencyjność jej gospodarki. Szans na to dostrzega się w kapitale intelektualnym. Dlatego w dokumentach dotyczących strategii rozwoju coraz częściej pojawia się odwołanie do intelektualnego rozwoju i do koncepcji inteligentnej specjalizacji, której

Rysunek 1. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca
Figure 1. Gross domestic product to 1 resident

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Rocznik statystyczny... 2005-2015]

Source: own study based on [Rocznik statystyczny... 2005-2015]

Rysunek 2. Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto
Figure 2. Monthly gross average salary

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

celem jest wybranie najistotniejszych, z punktu widzenia potencjału regionu, dziedzin gospodarki i wsparcie jej intensywnymi badaniami [Górka, Łuszczuk 2013]. Powszechnie uważa się, że koncepcja polityki rozwoju oparta na innowacyjności i przedsiębiorczości skupiona na określonych obszarach specjalizacji staje się kołem zamachowym rozwoju dzięki uzyskaniu trwałych przewag konkurencyjnych państw i regionów. Znalazło to odzwierciedlenie w najważniejszym dokumencie wyznaczającym kierunki rozwoju UE w zakresie innowacyjności, jakim jest strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu [Malik 2013].

Specjalizacje inteligentne są narzędziem realizacji polityki inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, które pozwoli krajom UE na stworzenie konkurencyjnej i innowacyjnej gospodarki i wyjście z kryzysu gospodarczego [Malik, Bedrunka 2013]. Są one zatem kluczem do powrotu Europy na ścieżkę wzrostu gospodarczego. Pojęcie inteligentnych specjalizacji pojawiło się w UE w związku z wieloletnim programowaniem europejskiej polityki spójności na lata 2014-2020. Dokumentem otwierającym tę tematykę stała się strategia „Europa 2020” [Dziemianowicz i in. 2014]. Podstawą realizacji priorytetu strategicznego odnoszącego się do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy (*smart growth*) jest właśnie inteligentna specjalizacja. Stąd też wynika, że każdy region powinien posiadać regionalną strategię innowacji na rzecz specjalizacji inteligentnej [Malik 2013]. Strategie te stanowią wyznacznik dla działań administracji publicznej, umożliwiających pozyskiwanie środków na realizację priorytetów z nich wynikających. Warunkiem koniecznym przy aplikowaniu o te środki jest zachowanie spójność priorytetów w opracowywanych regionalnych strategiach z celami wpisującymi się w koncepcję inteligentnej specjalizacji. Spełnienie tego ma równocześnie przyczynić się do bardziej efektywnego wykorzystania środków publicznych i do stymulowania inwestycji sektora prywatnego. W takiej sytuacji nasuwa się pytanie, jak realizować koncepcję rozwoju regionu, aby optymalnie wykorzystywać jego zasoby, a równocześnie wpisywać się w koncepcję inteligentnej specjalizacji.

Pytanie takie jest szczególnie istotne w odniesieniu do regionu, takiego jak Podkarpacie, gdzie w rolnictwie i obszarach wiejskich skoncentrowany jest znaczny, ale trudny do uruchomienia potencjał, w którym występuje duże przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju i jego uwarunkowań, a rolnictwo i obszary wiejskie i wymagają ciągle istotnych zmian strukturalnych. Pytanie takie staje się zasadne w świetle dotychczasowych doświadczeń w zakresie przebudowy strukturalnej rolnictwa i obszarów wiejskich regionu. Niestety postęp w zasadniczych sprawach, a zwłaszcza dotyczących struktury obszarowej gospodarstw i ich wielkości, które w dużym stopniu rzutują na opłacalność produkcji i na konkurencyjność gospodarstw, jest ciągle niezadowalający. W ciągu ostatnich kilkunastu lat struktura obszarowa gospodarstw nie uległa zasadniczej zmianie, ciągle dominują w niej (ponad 80%) gospodarstwa o powierzchni do 5 ha (tab. 1). Ich średnia powierzchnia w 2013 roku wyniosła 4,48 ha przy średniej krajowej 9,76 ha [Ślusarz, Cierpiął-Wolan 2014]. Nie nastąpiła również optymalizacja produkcji w aspekcie dostosowywania jej do specyfiki zróżnicowanych uwarunkowań rozwoju regionu, których efektem mogły być regionalne specjalizacje i towarzyszący temu rozwój pozarolniczej działalności, sprzyjające wielofunkcyjności i zrównoważonemu rozwojowi tych obszarów.

Efektom tego jest ciągle niski stopień wykorzystania endogennego potencjału rolnictwa i obszarów wiejskich, a w szczególności ich specyfiki. Dotyczy to zwłaszcza potencjału związanego z produkcją zwierzęcą. Pogłowie zwierząt w latach 2000-2014 spadło dramatycznie (tab. 1). Wyjątkiem były owce, których pogłowie w porównaniu do 2000 roku wzrosło, choć w stosunku do okresu wyjściowego przebudowy (początku lat 90. XX wieku, gdy w regionie było 148 tys. szt.) był to stan bardzo niski [Ślusarz 2005]. Jest to szczególnie niepokojące w sytuacji, gdy prawie całkowicie niewykorzystany jest potencjał użytków zielonych, zwłaszcza obszarów górskich i podgórskich Podkarpacia, gdzie prawie zanikła tradycyjna dla tych obszarów produkcja zwierzęca związana z chowem bydła i owiec. Równocześnie brakuje alternatywnego wykorzystania biomasy z tych użytków, choćby do produkcji biogazu. Ograniczone wykorzystanie użytków zielonych na obszarach górskich wpływa również na realizację pozarolniczych funkcji, w tym na ograniczanie atrakcyjności krajobrazowo-turystycznej, będące konsekwencją zarastania tradycyjnych pastwisk.

Tabela 1. Struktura gospodarstw rolnych i pogłowia zwierząt w woj. podkarpackim w latach 2000-2014
 Table 1. Structure of farms and livestock in Podkarpackie Voivodship in 2000-2014

Lata/ Years	Liczba gospodarstw/ Number of farms [ha] ^a				Struktura/ Structure [%]			bydło ogółem/ total cattle	Pogłowie zwierząt/ Livestock (number of animals)				
	1-2	2-5	5-10	> 10	1-2 ha	2-5 ha	5-10 ha		> 10 ha	w tym krowy/ of which cows	owce/sheep	konie/ horses	trzoda chlewna/ pigs
2000	75 411	89 903	25 401	4 441	38,6	46,1	13,0	2,3	289 037	197 865	13 741	65 707	384 559
2004	71 934	82 340	25 516	5 654	38,8	44,4	13,8	3,0	177 009	129 526	14 534	32 675	335 553
2010	49 453	63 033	19 128	6 381	35,8	45,7	13,9	4,6	113 779	72 128	18 961	16 761	296 279
2014	48 005	58 712	16 021	6 675	37,1	45,4	12,4	5,1	94 856	55 516	16 866	11 242	192 351

^a powyżej 1 ha UR/over 1 ha of agriculture land

Zródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

Pogarsza to walory krajobrazowe i widokowe – wiele punktów widokowych, opisanych w przewodnikach przestało istnieć. Postępująca degradacja użytków zielonych nie jest również obojętna dla wypełniania przez te użytki niezmiernie ważnej funkcji związanej z gospodarką wodną. Kolejny ważny problem wiąże się z powstawaniem dużych gospodarstw i przechodzeniem ich na uproszczonej uprawę, prawie monokulturę zbożową. Skutkiem tego jest ciągle rosnący udział zbóż w strukturze upraw, który w 2012 roku osiągnął już poziom 76% [Rolnictwo w województwie... 2013]. Z punktu widzenia racjonalnego wykorzystania potencjału przyrodniczego realizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju budzi wiele wątpliwości.

Niewątpliwie sukcesem w ostatnich latach w odniesieniu do regionu są pozytywne zmiany w zakresie rozwoju rolnictwa ekologicznego i agroturystyki [Ślusarz, Gołębiowska 2014] oraz znacząca poprawa jakości produkcji. Jednak poprawie tej towarzyszy pogorszenie spójności rolnictwa i obszarów wiejskich, bowiem większość produktów na rynek dostarcza niewielka liczba gospodarstw. W tych gospodarstwach następuje istotny rozwój. Równocześnie na drugim biegunie znajduje się dużo gospodarstw, w których produkcja jest prowadzona na małą skalę, na własne potrzeby lub takich, gdzie produkcja nie jest realizowana. W tych ostatnich ziemia traktowana jest jako źródło stałych dochodów związanych z dopłatami bezpośrednimi. Można to określić jako lokatę kapitału wynikającą z niepewności, gdyż powierzchnia takich gospodarstw jest zbyt mała do zdobycia większych środków finansowych z ich sprzedaży, a równocześnie dopłaty są źródłem małych, ale stabilnych dochodów. Ta sytuacja stanowi poważną barierę, a zarazem wyzwanie dla skutecznych działań związanych z realizacją celu strategicznego odnoszącego się do poprawy struktury gospodarstw i średniej ich powierzchni.

Wykazany brak wyraźnych postępów w zakresie przeobrażeń strukturalnych rolnictwa i obszarów wiejskich regionu jest o tyle niepokojący, że ma to miejsce w okresie realizacji regionalnej strategii, systematycznie aktualizowanej, w której obszary wiejskie i rolnictwo były jednym z ważnych pól strategicznych. W strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2000-2006 przyjętej do realizacji w 2000 roku w ramach pola strategicznego – obszary wiejskie, jako priorytet przyjęto wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz modernizację strukturalną rolnictwa [Ślusarz 2007]. W aktualnym przyjętym do realizacji w sierpniu 2013 roku dokumencie *Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2020*, rolnictwo

znalazło się w dziedzinie określonej jako konkurencyjna i innowacyjna gospodarka, w celu 1. „Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacja jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej”, w priorytecie 1.4. „Poprawa konkurencyjności sektora rolno-spożywczego” [*Strategia rozwoju...* 2013]. Analizując dokumenty kolejnych aktualizacji strategii regionu od 2000 roku można stwierdzić, że w odniesieniu do rolnictwa i obszarów wiejskich pojawiają się w nich cele wpisujące się w priorytety nadrzędnych dokumentów strategicznych krajowych i wspólnotowych, związane m.in. z rozwojem wielofunkcyjnym, zrównoważonym, z poprawą struktury obszarowej gospodarstw. Jednak zapisy te nie do końca znajdują odzwierciedlenie w sferze realnej i we wskaźnikach oceniających ten rozwój. Można zatem wnioskować, iż w ostatnich kilkunastu latach cele zakładane w odniesieniu do rolnictwa i obszarów wiejskich były realizowane nieskutecznie. Zatem można mieć obawy, że podobnie może się stać w odniesieniu do inteligentnej specjalizacji regionu. Tym bardziej, że dla rolnictwa i obszarów wiejskich nie przewidziano odrębnej specjalizacji. W dokumencie *Regionalna strategia innowacji* przyjęto trzy inteligentne specjalizacje regionu: lotnictwo i kosmonautyka, jakość życia, a także tzw. inteligentną specjalizację wspomagającą – informatyka i komunikacja. Rolnictwo i obszary wiejskie znalazły się w specjalizacji dotyczącej jakości życia, w której wyodrębniono cztery obszary:

- produkcja i przetwórstwo żywności najwyższej jakości biologicznej i zdrowotnej, ekologiczne i zrównoważone rolnictwo i przetwórstwo, produkty regionalne i tradycyjne;
- zrównoważona i odpowiedzialna turystyka, zdrowie (kliniki, sanatoria, domy seniora);
- ekotechnologie: odnawialne źródła energii (energetyka rozproszona, turbiny wiatrowe, turbiny wodne, solary, panele słoneczne, kotły na biomasę, geotermia itd.);
- energooszczędne budownictwo, inteligentne budynki.

Wielość obszarów tematycznych zawarta w tej specjalizacji stwarza realne zagrożenie, że rolnictwo i obszary wiejskie mogą przegrać walkę o środki z dziedzinami bardziej atrakcyjnymi dla lokowania kapitału i z projektami z nimi związanymi, a wpisującymi się w jakość życia. Niska skuteczność realizacji dotychczas przyjmowanych priorytetów strategicznych związanych z rozwojem rolnictwa i obszarów wiejskich regionu dodatkowo potęguje te obawy.

Podsumowanie

Podstawą realizacją priorytetu strategicznego odnoszącego się do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy (smart growth) zawartego strategii „Europa 2020”, w perspektywie finansowej 2014-2020, jest specjalizacja inteligentna. Jej celem jest wybranie najistotniejszych (z punktu widzenia potencjału regionu) dziedzin gospodarki i wsparcie ich rozwoju, w tym intensywnymi badaniami. Strategia ta jest wyznacznikiem dla działań administracji publicznej umożliwiających pozyskiwanie środków na realizację priorytetów z niej wynikających. Dotychczasowa realizacja priorytetów strategicznych w regionie w odniesieniu do rolnictwa i obszarów wiejskich zapisywanych w kolejnych dokumentach strategicznych, okazała się mało skuteczna. Stąd też w perspektywie finansowej 2014-2020, która może okazać się już ostatnią z dostępem do dużych środków finansowych, dających szanse istotnych zmian strukturalnych w regionie, należy wykorzystać dotychczasowe doświadczenia, aby skutecznie realizować zakładane cele, w tym związane z specjalizacją inteligentną.

Wydaje się, że w odniesieniu do regionów tak zróżnicowanych przestrzennie jak Podkarpacie, w realizacji koncepcji inteligentnych specjalizacji istnieje potrzeba uwzględniania tego zróżnicowania na poziomie operacyjnym. W praktyce musi to oznaczać selektywny (związany ze specyfiką) dostęp do finansowania, pozwalający skutecznie uruchamiać zróżnicowany potencjał poszczególnych jednostek terytorialnych. Konsekwencją tego powinno być wykształcenie obszarów regionalnych specjalizacji produkcji rolniczej oraz obszarów funkcjonalnych związanych ze specyfiką poszczególnych części regionu.

Literatura

- Dziemianowicz W., Szlachta J., Peszad K. 2014: *Potencjał rozwojowy i specjalizacje polskich województw 2014*, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa, 20-21.
- Górka K., Luszczak M. 2013: *Inteligentna specjalizacja czy raczej sektor „wysokiej szansy” atutem rozwoju regionu*, Studia KPZK PAN, t. CLV, 52-53.
- Klasik A. 2013: *Nowy ład strategiczny polityki rozwoju regionów. Podejście retro- i prospektywne*, Studia KPZK PAN, t. CLV, 41-43.
- Malik K. 2013: *Specjalizacje inteligentne w rozwoju regionu – doświadczenia opolskie*, RIS3, Studia KPZK PAN, t. LCIII, 134.
- Malik K., Bedrunka K. 2013: *Inteligentne specjalizacje – metodologia i najlepsze praktyki*, Studia KPZK PAN, t. CLV, 73.
- Markowski T. 2013: *Strategiczne dylematy polityki innowacyjnej zorientowanej na inteligentne specjalizacje*, Studia KPZK PAN, t. CLV, 64-65.
- Problemy rozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej w pierwszej dekadzie członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, A. Czyżewski i B. Klepacki (red.). 2015: PTE, Warszawa.
- Rolnictwo w województwie podkarpackim w 2012 r.* 2013: Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów, 70.
- Strategia rozwoju województwa Podkarpackie 2020.* 2013: Zarząd Województwa Podkarpackiego, 31.
- Ślusarz G., Gołębiowska B. 2014: *Wykorzystanie endogenicznych, cennych przyrodniczo zasobów regionu w jego rozwoju*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XVI, z. 6, 485-486.
- Ślusarz G., Pukała R. 2014: *Strategie w rozwoju obszarów cennych przyrodniczo*, [w:] B Grzebyk, A. Walenia (red.), *Przyrodnicze i społeczno-ekonomiczne uwarunkowania rozwoju obszarów przygranicznych Polski i Słowacji*, Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, Rzeszów, 40-41.
- Ślusarz G., Cierpiał-Wolan M. 2014: *Przeobrażenia strukturalne w rolnictwie Podkarpacia w dekadzie członkostwa polski w UE*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 361, 229.
- Ślusarz G. 2005: *Studium społeczno-ekonomicznych uwarunkowań rozwoju obszarów wiejskich w świetle zagrożenia marginalizacją na przykładzie województwa podkarpackiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 226.
- Ślusarz G. 2007: *Strategie rozwoju obszarów wiejskich w woj. podkarpackim*, Biuletyn KPZK PAN, z. 234, 199-201.
- Zegar J.S. 2010: *Kategoria optymalności w rozwoju rolnictwa. Współczesne wyzwania*, Roczn. Nauk Rol., seria G, t. 97, z. 3, 305.

Summary

The aim of the paper is to assess the potential use of smart specializations of the region in stimulating the development of agriculture and rural areas of Podkarpacie. The evaluation is based on the experience resulting from the implementation of strategic objectives, related to agriculture and rural areas, adopted in the strategy for the region from the year 2000. The problems and challenges arising from the previously low efficiency of the implementation of these objectives have been shown. Effective implementation of smart specialization conceptions requires that spatial diversity of the region is taken into account at the operational level of the implementation of strategic objectives. In practice, this will involve a selective access to funding, allowing a diverse potential of individual units to be run successfully.

Adres do korespondencji
dr hab. Grzegorz Ślusarz, prof. UR
Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii, Katedra Polityki Gospodarczej
ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów, tel. (17) 872 16 85
e-mail: gslusarz@ur.edu.pl